

לאכול תפוח טבול בדבש בראש השנה הוא טקס יהודי חילוני למהדרין. הוא לא מופיע במקורות דתיים. אלוהים לא המתיק את יומו הראשון של העולם על ידי אכילת תפוח בדבש. התלמוד מספר על מנהג אכילת ירקות ופרות בראש השנה, אבל לא מזכיר תפוח וגם לא מזכיר דבש. גם בהלכה לא מופיעה מצוות פרי עם דבש. גם במקורות דתיים מאוחרות כמו רמב"ם ורש"י אין זכר לטקס כזה. האדם חופשי להתחיל את שנותיו לפי רצונו, ולרוב הוא בוחר להתחיל אותו עם טעם מתוק בפה.

המנהג של אכילת תפוח עם דבש בראש השנה, כנראה התחיל ביהדות גרמניה במאה ה-14. השקט והפתיחות היחסית בתקופה זו, אפשרו את ההתפתחות תרבות היידיש ואת הדיאלוג התרבותי עם גרמנים נוצרים, מהם כנראה אימצו מנהג זה. מאחר וקהילת יהדות גרמניה הפכה למרכזית ביהודיות. המנהג הגרמני של אכילת תפוח טבול בדבש בראש השנה התפשט במהירות בקהילות היהודיות באירופה ובעולם. ללא קשר למסד הרבני. המקור הראשון שמתייחס למנהג: אכילת תפוח בדבש בראש השנה, נמצא בספר מנהגים מהרי"ל של רבי יעקב בן משה מולין (1360-1427), אשר מתייחס למנהג שלדעתו כבר היה קיים מספר דורות קודם לכם וברוב הקהילות היהודיות שהוא הכיר.

בעצם לאכול תפוח בדבש הוא מעשה לא דתי במהותו. דת מייחסת לכל סמל משמעות אחת ויחידה ובכך יוצרת קנוניזציה (Canonization) של הסמלים. למשל, חז"ל ב"סימנא מילתא" יצרו קנוניזציה של המסומלם שהיו בשימוש בתקופתם בראש השנה, על ידי איחוד ויחידות שלהם ("תמרים – שיתמו שונאינו; רימון – שירבו זכויותינו כרימון; רוביא – שירבו זכויותינו; סלקא – שיסתלקו שונאינו; כרתי – שיכרתו שונאינו; דגים – שנפרה ונרבה כדגים, ושלא תשלוט בנו עין רעה. יש נוהגים לאכול בשר מראש איל, זכר לאיל של יצחק, ואומרים: "יהי רצון שתזכור לנו עקידת יצחק, ושנהיה לראש ולא לזנב"). לעומת תמרים, רימון, רוביא, סלקא, כרתי, דגים וראש איל, הזוג תפוח-דבש הוא שילוב של שתי מסמלים במטרה לסמל דבר אחד ("שנה מתוקה"). הזוגיות הזאת היא בעלת ניגודים פנימיים אשר מקשים על כל תהליך של קנוניזציה דתית. האם הכוונה היא לסמל "שנה מתוקה" למה לא להשתמש רק בתפוח או רק בדבש?

המורכבות הזאת לא אפשרה לרבנות ליחס לעצמה את הזוג תפוח-דבש במשך 600 שנה. בעצם קיים בתוך הדת יכוח ארוך שנים האם קודם מברכים את התפוח ("בורא פרי העץ") או הדבש ("הכל נהיה בדברו"). אלו דיכטומיות אשר לדת אין כלים להתמודד עימם.

גם מבחינת התוכן הסמלי של הזוג תפוח-דבש לדת אין פתרונות מקובלים. הרבנים לא יודעים האם להתייחס בראש ובראשונה למתיקות חמוצה, פרועה וטבעית של התפוח, או למתיקות דחושה, מרוכזת ודביקה של הדבש. דוניסיוס או אפולו. דיאלקטיקה של הסמל שהממסד הדתי (כל ממסד) לא יודע איך להתמודד איתו.

המנהג של אכילת תפוח בדבש בראש השנה הוא מעשה פלורליסטי. קיימים יותר מ-20.000 סוגים של תפוחים, לכל איזור יש את התפוח שלו. גם לגבי הדבש קיים שוני גדול: לכל איזור ופרדס יש את הדבש משלו. הטעמים, המרקמים והצבעים השונים פורצים בחיבור של שמינית תפוח עם כמה גרמים של דבש. אבל למרות השוני תמיד מדובר באותו בסיס. תמיד דומה, אבל מגוון. הכל שונה, אבל בלי מעמדות. הכל שיווני, אבל רב טעמים. ביום כיפור העשירים קונים את המקומות ביותר קרובים לספר התורה ולכפרא, אבל שבוע קודם כולם נהנים באותה המידה מקצת מתיקות להתחיל בה את השנה.

המסורת של אכילת תפוח טבול בדבש היא מסורת הומניסטית. האדם במרכזה. מתיקות שנתנו של האדם, לפי כלי מידה שלו עצמו, היא במרכז כל ביש של תפוח בדבש. מתיקות חייו של האדם, לפי טעמיו וחושיו ולא של סמכות עליונה, היא במרכז כל פרוסה של תפוח בדבש. מתיקות ההווה היומיומית של האדם, ולא דין האלוהים, היא במרכז כל מנה של תפוח בדבש.

בברכת שנה חילונית, פלורליסטית והומניסטית.